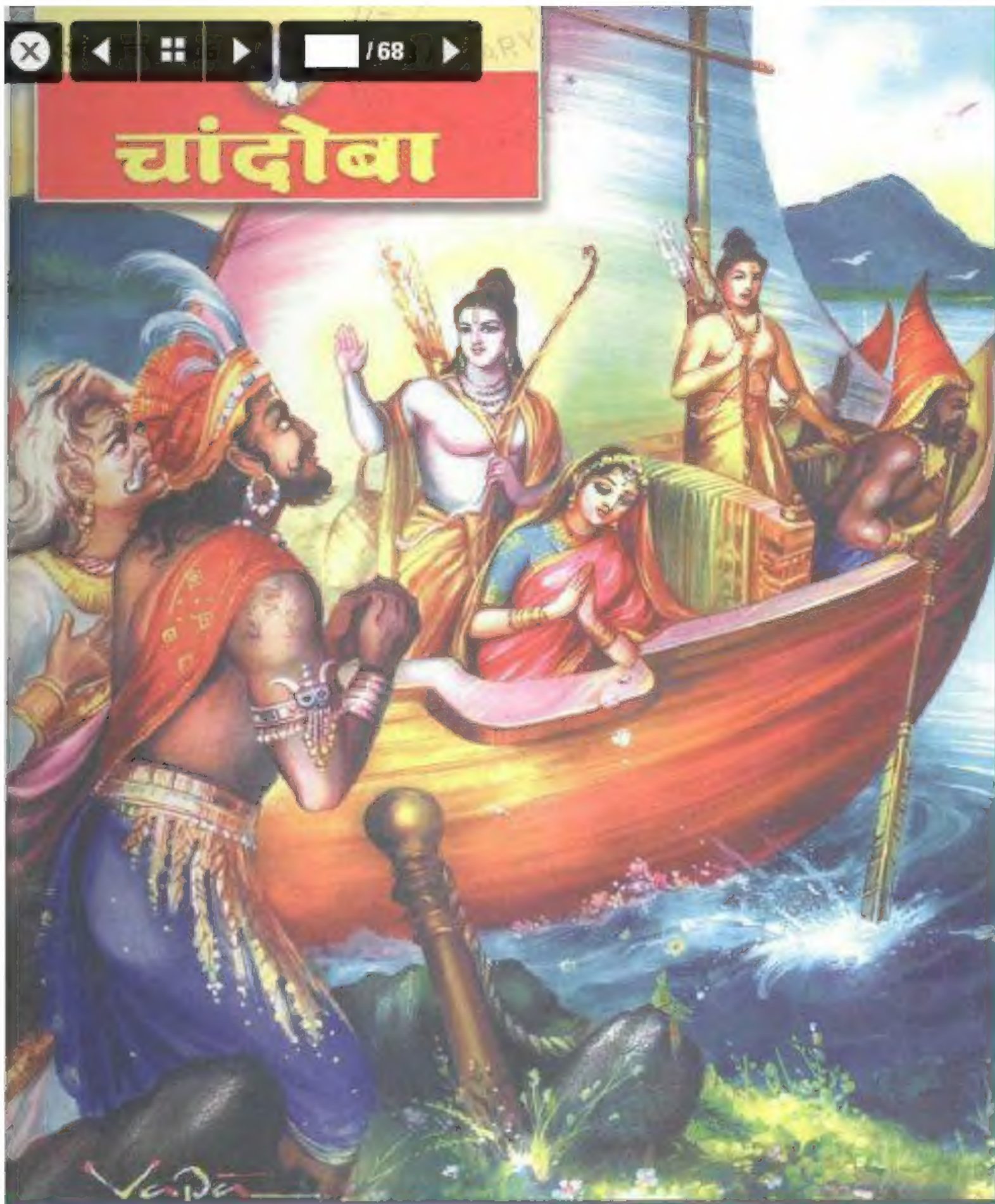

चांदोबा

वाचकांची भेट

कच्छहून तन्वी डी. गोर लिहितात,

गेली कित्येक वर्षे 'चंद्रामामा' आमच्याकडे येतो आहे. त्यांतल्या गोष्टी नानून विचाशक्तीला चाबना मिळते. आमच्या कलागुणांचा विकास होतो. त्यांतली रंगीत चित्रेही आवडतात. चंद्रामामा आमचे आवडते मासिक आहे.

मेरठहून श्री. करणचंद लिहितात,

साठीचा चंद्रामामा जीवनरंगामुळे शोभायमान झालेला आहे. भारतीय संस्कृतीचे वैभव सोप्या भाषेत हे मासिक आम्हाला देते. पौराणिक, ऐतिहासिक काळात आम्हाला वेऊन जाते, व आयचर्यचकित करून सोडते.

वाचणारे अचालवृद्ध आनंदसारंगत डुबकी घेतात. याचा प्रकाश भावी काळात आणखी दूरवर पसरतो. यांतल्या गोष्टी वाचल्याशिवाय राहावत नाही. महिन्याच्या सुवातीला इतर मासिके आली तरी प्रथम धाड पडते चंद्रामामाकच, आणि वाचल्यावर समाधान होते. केवळ मुलगाही एक खास अंक काढला, ही उत्कट इच्छा आहे.

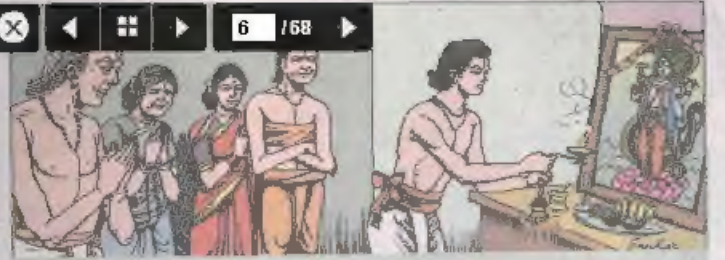
श्री. राहुल, हुबळीहून लिहितात

खासखुरीच चंद्रामामा हे सर्वांत जुने व श्रेष्ठ मासिक आहे. मुले व प्रौढ मंडळी सारख्याच आपलीने वाचतात. लहान मुलांमध्ये वाचनाची गोष्टी कढले आणि ज्ञानात भर कढले. चंद्रामामाची नाटकात आणिच शानदार व सदाबहार राहो. त्याच्यामुळे जगात बंधुभाव व देशाभिमान जागृत राहण्यास निश्चित मदत होते आहे.

रामहरी उ. घोळवे, लोणावळ्याहून लिहितात

ऑगस्टच्या चंद्रामामात पंतप्रधानांचा संदेश वाचून माझी मुले राजनी व रोहित, फार प्रभावित झाली. त्यांना डॉ. मनमोहन सिंगला सांगावेसे वाटले की कोणत्याही राष्ट्रीय व परदेशी हल्ल्याला नोंड देतला ही मुले त्यांच्या बरोबर आहेत. चंद्रामामासारखे

मासिक मुलांच्या मनांत राष्ट्रीय भावना व जनकल्याणांची वृत्ती रुजवत आहेत हे अभिमानास्पद आहे.

प्रसादची देवभक्ती

लहानपणापासून प्रसादमध्ये पुरुषी अहंकासचे प्रमाण जरा जास्तच होते.

प्रसाद रोज देवळांत जात असं. मोज्या गाणरांकडून चौकळपणाने विचारून देवा-धर्माच्या गोष्टी ऐकत असं. आपल्या समयकरक पुलांबरोबर तो विशेष बोलतही नसे. देवधर्माच्या कामाचीच त्याला खास आवड होती. गांवामध्ये जी कथा पुढाणे चालत, ती तो मन लावून ऐकत असं. रानड सांफडनाच गीतेची पढायपैकरी. पण द्या सगळ्यांबरोबरच तो निदाभ्यास लक्ष देऊन करीत असं. वयाच्या अठराव्या वर्षापर्यंतच त्याने सर्व विद्याभ्यास पूर्ण केला होता.

प्रसादच्या भगेश्वरभक्तीची प्रशंसा त्याच्या लहानपणापासूनच सर्वजण करीत असत. परंतु त्याची देवभक्ति इट्टीपणात बदलत गेली. त्यामुळे मोठी माणसेही त्याच्यापासून जरा दूर राहू लागली. भत्या राकाळी उठून तो पुजेअर्चित गढून जाई. नंतर भरांतील तोफांसाठी विविध पक्वाने घनचूर्ण त्यांना ती खाण्याची तो जबरदस्ती करत असं.

त्याचे आजी आजोबा म्हणतारे झाले. आई बडिलांच्याने काम होईतासे झाले, त्याचा मोठा भाऊ सूरज, त्याच्यापेक्षा दोन वर्षांनी मोठा होता. तो एकटाच प्रसादराची व शेतीवाडीची कामे संभाळी. प्रसादला एखादे काम करायला सांगितले की तो तगेच चिडत असे. त्याचे सर्व लक्ष देवपूजेतच काय ते एकवटलेले होते. प्रसादचे बडीस एक दिवस झाचविषयी इतर लोकांशी बोलत होते. तेव्हा सूरज आपल्या भावाचेच समर्थन करीत म्हणाला, "हे प्रहस, त्याच्यात अहंभाव, हटवादीपणा, जरा जास्त ओहं इतकंच त्यावर कोणाची टीका त्याला सहन होत नाही. त्याचे सर्व काम मी करत जाईन. त्याबाबत तुम्हाला कित्ता करण्याचे कांही कारण नाही."

कालांतराने छाना नांवाच्या मुलीशी सूरजचे लग्न झाले. सासरी आल्यावर सुरुवातीला कांही काळ ती प्रसादबरोबर चांगलेपणाने वागली, परंतु जेव्हा तिच्या लक्षांत आले की प्रसाद भरांतील कोणाचीच जबाबदारी उचलण्यास तयार नाही.

आजही भगवत

तेव्हा ती छीटीमोठी कामे त्याच्यावर सोपवू लागली. प्रसादने कामाला नकार देताच ती त्याच्याबरोबर भांडू लागे. प्रसादने छायवाचत आपल्या मोठ्या भावाकडे तक्रार केली.

तेव्हा सूरज त्याला समजावणीच्या स्वरात म्हणाला, "अरे, काय दिवसभर घरच्या कामात गडबडीत असते, तिचे बोसणं कांही मनावर होऊ नकोस. तू आपलं स्वतःच खाजंपिणं आणि देवधर्माचं बघत जा."

प्रसादला बाटने की मोठ्या भावाने आपल्या तक्रारीची विशेष दखल घेतली नाही. तेव्हा त्याने तीच गोष्ट पुन्हा घरांतल्या बडील मळळीसमोर मांडलाच त्यांनी म्हटले, "अरे भाऊ अन् बहिनी आपल्या कामांत व्यग्र असतात, वाईट वाटून घेऊ नकोस."

म्हा प्रसादने सरळ सांगितले, "तुम्ही बहिनीला

स्पष्ट सांगा की व्हातुडे तिने माझ्या कामांत कांहीही हरतक्षेप करू नये."

कायना हे नागवले, तेव्हा तिने प्रसादला म्हटले, "हे बघ, अंगात जोर होता तोवर तुझ्या आजोबांनी अन् बडलांनी घरगू कष्ट केलेले आहेत. घाम गाळून कामावलेल्या, आपल्याकडे सोपवलेल्या ह्या मालमतेचं रक्षण करणं, ती वाढवणं, हे खरं तर तुझं काम आहे. तुझा मेठा भाऊ मुळां खूप मेहनत करून ती संपत्ती जपावच्या प्रयत्न करतो. हाच तर खात पुरुषार्थ. कांहीच काम न करता निरुद्योगीपणे बराण्याला कांही पुरुषार्थ म्हणत नाहीत."

"पण मी कुठे निरुद्योगी बसतो? सतत भक्त प्रल्हादाप्रमाणे, ईश्वरभक्ति मध्य तर असतो. हिरण्यकश्यपूसारखे मला उगीच शास देऊ नका. देव तुम्हाला शिक्षा करेल." असे म्हणून त्याने बहिनीस सावधगिरीचा इशारा दिला.

"मी मुळा आपला पति, सासू सासलं, त्यांचे जाई वडील, सयान्ती सेवा करत असते. तू तर असल्याच कामाचा नाहीस, तरी तुला शिक्षा घेऊ मिळं पालते. परमेश्वर माझीच स्तुती करेल अन् कांही झालं तरी मला शिक्षा देणार नाही. जर तू खरोखरीचा प्रल्हादाच्या तोंडीचा भक्त असशील, तर देवाकडे प्रार्थना कर. की त्याने मला शिक्षा द्यावीच. जर तू असे करू शकला नाहीस, तर माझ आपल्या भावाबरोबर, घरादाराची जबाबदारी संभाळायला बागेल." बहिनीने त्याला आव्हानच दिलं. प्रसादने ते स्वीकारले.

नंतर रोजच तो जेव्हा जेव्हा मंदिरात जाई,

त्यावेळी बहिनीला शिक्षा देण्यासाठी, तो देवस आळवू लागला. ब्रान्धावत जेव्हा त्याच्या आज्ञेस सामजले, तेव्हा त्याला फडकानत तिने म्हटले, "अरे, बहिनी ही आईसमान असते. तिला शिक्षा देण्याविषयी देवाची प्रार्थना करणे, म्हणजे तुला निव्वळ मूर्खपणा आहे."

"बहिनी नेहमी माझ्या देवधर्माच्या कायदांत अडथळे आणते. मी महाप्रापी आहे. ज्याने आपल्या पापी पित्यास घोर शिक्षा देऊन अहज घडवली, तो भक्त प्रल्हाद माझा आदर्श आहे. जो पर्वत परमेश्वर तिला शिक्षा देत नाही, तोपर्यंत मी अशीच प्रार्थना करत राहीन" हटवादीपणे प्रसादने म्हटले.

आजी, आजोबा, त्याचा मोठा भाऊ, सारेच प्रसादच्या ह्या कडबड बोलण्यावर नाराज होऊन म्हणाले, "बहिनीची क्षमा माग, नाहीतर ह्या क्षणी ल सोडून चालता हो."

"प्रल्हादला तर त्याचे वडील ह्या एकाचेश्च शत्रू होऊ. इथे घरातील सर्वचजण माझे शत्रू आहेत, तुमच्या सांगण्यानुसार ह्या क्षणी मी हे घर सोडून जात आहे. जोवर तुम्ही होऊन भला परत बोलवाणार नाही, तोपर्यंत मी ह्या घरी परतूही ठेवणार नाही." एवढे बोलून तो बरांतून बाहेर पडला व मंदिराच्या मंडपात येऊन बसला.

मंदिराचे पुजारी रामशास्त्री ह्यांना जेव्हा समजले की प्रसाद भरावून रागवून आला आहे, तेव्हा ते त्याला समजावत बोलले, "अरे तू तर फार मोठी चूक केलीस. तुला माहित नाही का की आई वडील देवासमम असतात? त्यांच्यावर कोणो म्हणजे प्रत्यक्ष परमेश्वरावर ह्मण्यासारखे चांदोबा

आहे. जा, आताच परत जा अन् त्यांची क्षमा माग."

"मी जर जाता असाच परत गेलो, तर सर्वांचा देवावरचा विश्वास उडेल. देवाने आता माझ्या बहिनीला अगदी कडक शिक्षा देऊन माझी देवभक्ति सिद्ध केली पाहिजे. तोपर्यंत मी सतत देवाचे नामस्मरण करत तुळशीचे तीर्थ पिकून मंदिरातच राहणार आहे" प्रसादने म्हटले.

रामशास्त्री कांही न बोलता गप्प बसले. प्रसादने तीन दिवस व फक्त तुळशीचे तीर्थ घेतले त्यामुळे तो अशक्त व कमजोर झाला.

निसाना दिवशी संध्याकाळी जेव्हा तो परमेश्वरें चित्रमात मग्न होता, तेव्हा त्याने स्वप्नांत वैकुण्ठ बसलेल्या भक्त प्रल्हादास प्रत्यक्ष बघितले. त्याने प्रल्हादास म्हटलं, "पहा माझी दुस्थिती. त्यावेळी आपले पिता हिरण्यकश्यपूच

आपले एकमेव शत्रू होते. पण माझ्या घरी मात्र घरांतील प्रत्येकजण माझ्या परमेश्वरभक्तीत अडथळा आणतो आहे. आपणच माझे आदर्श आहात; तर माझ्या बहिनीला अहल ब्रह्मण्यासाठी आपण मला मधून केवी पाहिजे."

मंदस्मित करत प्रल्हादाले म्हटले. "मित्रा, तू काय बोलतो आहेस? माझ्या बहिनीला माझा द्वेष केला? कधीच नाही, त्यांनी जर द्वेष केला असेल तर स्वतःच्या शत्रूला, विष्णूला, मला जो काय त्रास दिला, तो केवळ, मी त्यांच्या शत्रूच्या अभ्रयास गेलो म्हणून. मनुष्य जन्म घेतल्यावर प्रत्येकाचीच काही ना काही कर्तव्ये असतात, ती त्यास पार पाडावी लागतात. त्याबाबत वेपनां राहून मोठ्यांना त्रास देणे, त्यांचा द्वेष करणे योग्य नव्हे. ज्या बहिनीने तुला आपले कर्तव्य पार पाडायला सांगितले, योग्य मार्गदर्शन केले, त्या बहिनीलाच तू शिक्षा बाबला सांगलीस? धर्म तर जगं शिक्कबत नाही, भक्ति नेहमी प्रेमाची शिक्कण देते, द्वेषाची नाही. दुराग्रही भक्ती व मूर्ख बाणाक सर्वांनाच त्रास देते माझ्या बोलण्यावर गर्मरपणे विचार कर. ज्यावेळेस तुझ्यांत परिवर्तन होईल,

त्यावेळेस तुझ्या घरचे लोक बुला परत घरी न्यायला येतील." गौड स्वरांत प्रल्हादने बोलणे संपवले.

"मी आता समजून चुकलो आहे कर्मकांडीं अन् दुराग्रही भक्ति त्रासदायक, उत्ते! अहंकारापोटी मोठ्यांचा अन्याय करणे, हे पाप आहे. आपण माझे चांगलेच डोळे उघडलेत. मी आपला ऋणी आहे." प्रसाद हात जोडत बोलला.

"प्रसाद, तुला शोधत कोणीतरी आले आहे, ते पाह!" पुजाऱ्याने चेहऱ्यावर पाणी शिंपवत म्हटले.

प्रसाद खडबडून उठून बसला. त्याला समजना की हे स्वप्न आहे की सत्य! रानेतर भाऊ व बहिनी उभे होते. त्यांनी म्हटले, "अरे, न खाता गेला. असा इथे किती दिवस राहणार? बस घरी चल." प्रेमभराने रूजने म्हटले.

"बहिनी, मला क्षमा कर." असे, म्हणत प्रसाद बहिनीच्या पांयावर गोंसळला. "मी पारमेश्वर भक्तीचा खन अर्थ आपल्या आदर्श भक्त प्रल्हादाला कळूनच जाणून घेतला आहे." त्यामध्ये शांतता बसल पाहून सर्वजण अतिशय खूप झाले.

गाय-वासरं

राधव आणि नारायण दोघोभी श्रे आणि शेले एकाचोला नामूनच होनी, त्या दोघांच्या घरांच्या मध्ये भित्त नव्हती. राधवची बायको कांता आणि नारायणची बायको शांता दोघीचाही देवाकर फार विश्वास होता. दोघांकडेही दोन दोन बैल होते. म्हशीही होत्या, पण दोघांपैकी कुणाकडेच गाय तेवढी नव्हती. आपापल्या बायकाची इच्छा पुती करण्याच्या उद्देशाने दोघेही एकदा बाजारात गेले आणि एक एक गाय खरेदी करून आले. त्यामुळे कांता व शांता दोघी खूप झाल्या, बाणाण आता त्या गोगातेचं पूवन सहज करू शकणार होत्या. त्या मोठ्या प्रेमाने अन् धड्डेने गावींचे ललमपल्लं करू लागल्या.

फालांताने नारायणच्या गावीने पाठीमाठ दोन वासरांना जन्म दिला, तर राधवच्या गावीने पाच दोन्ही वेळां कालवडीला जन्म दिला. राधवला एक आशा होती की बैल उन्हाला आला तर शेताबाडीच्या कामाला उपयोगी होईल. आता पत निसऱ्यांदा गावी गांमण होत्या. राधवची

मनागासून इच्छा होती की निंदल या खुपेल तरी त्याच्या गावीने बैलाला जन्म द्यावा. झाच सुमाराले नारायणच्या कोणा आतेशेकडे लक्ष असल्याने त्याला पत्तावी जाणें भाग पडले. जाणवाआधी, गावीच्या देखरेखीची सर्व जबाबदारी राधववर सोपवून तो सर्व कुटुंबियांसमवेत लग्नासाठी निघून गेला.

इकडे राधवच्या, मनांत एक वेगळाच, विचार आला. त्याने चटने की त्याच रात्री दोन्ही गावी व्यापल्या तर किती श्रे होईल. त्यानंतर काय करायचं हे त्याने उन्माहाने बायकोला सांगितले. त्याचं 'बोलण' ऐकून शांता थक झाली. आपल्या लवऱ्याशी थोडे फटकून बोलत तिने विचारले, "अहो, काय झालय तरी काय तुम्हाला? त्यांच्या गावीला जर खोड जन्मला, तर तो आपण घ्यायचा? अन् आपल्या गावीला कालवड झाली तर त्यांच्या गावीचंवेळ देवायची? हा तर रागळ अन्याय आहे. जेव्हाच आपल्या पिछाची देखरेख अन् संभाळ, माणसापिछाही जास्त सानधतेने

जरात वेई तुमही कुड्यामाजान्हे वा मागडांजे
 गणणे नाविले असेलच, किती प्रेमांनी ती
 आपल्या गिलाचा सांभाळ करतात. तुमच्या
 इच्छेप्रमाणे जरी आपण गायीच्या गिलांची
 अवलादबंद केली, तरी गाय शूजे नि रोंग नोदून
 आपल्या गिलांमधळ जाईलच वषा " आपल्या
 मनःशाला सावध करत शांता म्हणाली.

राघवने बायकोंचे दोलोणे माही विशेष म्हात्वाचेतले नाही. त्यांच्या अपेक्षेप्रमाणेच दोन्ही गायत्रींनी पाढा व कालवडीस जन्म दिला. नारायणाच्या गायत्रीने बैलास तर राघवच्या दयालूच्या गाय्रीने कानसडीस जन्म दिला. पाताळने तनयास रोखण्याचा खूप प्रयत्न करूनही राघवने वारासांची अदसबादस केलीच. दंतत्रापी तो होण्यातले मेला.

सोळाव्या वेंळींत गुरुंच्या गोळांमून मुखवट
हम आल्याने रावत व शंकर तेथे गेले. त्यांनी
बसिले की त्यांची माय तिच्या स्वतःच्या
कावढाहीला चारटे आहे. तिच्या गळ्यांत
दाग्याची अर्धवट मुळखेची दोरी आहे. ती समेचच
नारायणच्या घराकडे. सोळावें गेलं, तर त्याची

गाय तिच्या बळिष्ठ्यात घाटत होती. ते अर्धताना
तों मनोमन समूजून चुकला की पशुमुखा अंगल्या
मिलावर खूप प्रेण करतात, त्याला पशुसत्ताप सत्ता,
राघवने नारायणाच्या गायीता व तिच्या पिलाता
त्याच्या गोकुळांत बांधले, तर स्वतःच्या गायीत
व तिच्या पिलात आपल्या गोकुळांत बांधले

दुसऱ्याच दिवशी नारायण अन्त्याची नारायण गावाहून परत आले. राधबने, गळी घटनेच्या घटनेबद्दल सर्व काही नारायणला सांगून, पाचलास व्यक्त करत बघले, 'माझ्या मनात अशी दुर्दैवी निर्माण झाली, त्याबद्दल मला माफ कर.'

“अरे काय बाईलोस राखवा! ह्यात दुर्गती कसली? तीन तीन बैलांना घेऊन मी तरी काय करणार आहे! त्यांतला एक तुझे ना.” “नारायण खरेच तू फार मोठ्या मनःचा आहेस. हो, पाह मग माझ्याकडली एक काजवाड मात्र तुला घ्यावीन साहेब.” राधाच आग्रहाने ठामतः म्हणता. नारायणाने ही ते मान्य केले. वाढूला उभ्या असलेल्या बाईला आणि शांता, त्या दोघांचे हे दोघेपे लक्षार्क ऐकून होण्या. दोघांनी मोठ्या प्रेमपानने एकमेकांना मिठी मारली.

भयंकर घाटी

13

(केशव, जेथमज व म्हाताग पिता त्या दिवशी गुहा सोडून बाहेर पडले, त्या दिवशी ब्राम्हवडी मंत्रिक दोन भंगरक्षकांच्याबरोबर विंध्याचलच्या दिशेने निघाला. केशव वगैरे अंधार पडायच्या वेळेपर्यंत एका गांवात पोचले. तिथे त्यांना कळले की त्याच गांवात ब्राम्हवडीकेशील येथार आहे. ते तिथून वृद्धे निघाले. त्यानंतर...)

केतनप्या मृतायाः पितृये मार्गं दासयता, नो मृतायाः, "आता आपण एक क्षणभरदेखील या गांवात थांबता कामा नये. ब्राम्हदेवी कदाचित आपल्याला या देवांत ओलखणार नाही, पण कोही नवीन समस्या नको. त्यालाही या गांवात वायना आज्ञाचक्र दिवस मिळाला. जाऊ या, हरकत नाही. आपण आपला मार्ग बदलू या, प्रथम आपण लवकरांत लवकर या गांवांतून बाहेर पडायला हवे."

धादमये तावडतोय पोचायला हयं" ते गाथ ओलांडून लौकत्य जंगलात गिऱेले. तोपर्वत चांगलाच अंधार झाला होता. वाढ नीट दिसत नव्हती. झाडांच्या फांघा सांगुला साऱित ते पुढे जाऊ लागले. पक्ष्यांचे अवाज, प्राण्यांचे आवाज, चीत्कार, हे ऐकू येत होते. काही लहान प्राणी घाबरेलून पळत जाताना मधुनच दिसत होते. अंधाराने मोटेमोठे वृक्ष राखासासारखे वाटत होते.

सरळ त्या बाजूलाच जाऊ या. तिथे तपता येईल कां ते पाहू या. जरी घोडे सोडून थांबे लागले तरी सोडून देऊ या."

तिघांचे घोडे त्या खोऱ्याच्या दिशेने जाऊ लागले. तेव्हा झाडीतून दोन आवाज आले. "कोण येत आहे? थांबा "

हे ऐकून म्हातारा घोड्यावरून उतरून म्हणाला, "आपण कोण आहात हे आम्हाला ठाऊक नाही, आम्ही प्रवासी आहोत. आम्हाला लुटण्यासाठी डाकू आमचा पाठलाग करीत आहेत, म्हणून आम्ही इकडे पळालो. त्यांच्या मशाली, शस्त्रा, तुम्ही पाहिल्या असतीलच."

म्हातार्याचे बोलणे संपले लोच धिचा विटून गेला. एक जाडजूड उंचापुरा माणूस प्रस्ता प्रेऊन तिथे पळतपळत आला. केशव व जयमलाला पाहून त्याने विचारले, "तुम्ही खालच्या गांवा-कडूनच आता आहात का? त्या गांवातल्या निम्म्या तोंकांचे काम आहे वादसरुना लुटणे, आणि करमणूक म्हणून बाकीचे गांवकरी लोकांची डोकी उडयतात. तुम्ही घाबरू नका,

तुम्हाला वाचवणं ही माझी जबाबदारी आहे.

आणि त्याने एका त्या मशालवाल्याकडून, आवाज सोडून, हात एक पाऊलदेखील पुढे पेशार नाहीत."

इतका वेळ शांत असलेला तो प्रदेश जाता अशांत वाटायला लहला. बऱ्याचारी तरुण ग्रामवासी तरुणांस इग्लीतून नेम धरून बाण सोडू लागले. घोड्यांचे देखते तिथे राणभूमी निर्माण झाली. नातकऱ्यांना अर्धे राज्य मिळवण्याची हांव होती आणि बऱ्याचारी तरुणांना आपल्या नेत्याचे आज्ञापालन करायचे होते. सारेजण त्वंचाने खडायला लागले, जे गांवकरी बाणांच्या वर्षावातून बांबवे, त्यांना ताटीचा प्रसास मिळू लागला.

त्या बऱ्या नेत्याने ते पाहून म्हटले, "हे लोक दुष्ट आहेत, ते आमचा हल्ला थांबवू राकणार नाहीत. पण रात्रीच्या वेळी, ही जागा चांगली नाही. मी तुम्हाला एक गुप्त प्रदेसांत पाठवतो आहे, चला." केशव, जयमल आणि म्हातारा त्याच्या पाठीमागून, घोड्यांचा लगाम पकडून जायला लागले. (क्रमशः)

ऑक्टोबर २००६

18

बांदोबा

वंताळ
कथा

खड्ग महिमा

निधयाज पाझा विक्रमार्क पुन्हा झाडांजवळ गेला. झाडावरून त्याने शय्य खाली उतरवले आणि ते खांबावर घेऊन त्याने समशानाची वाट घेतली. तेव्हा तेव्हात तपतेल्या वेताळाने विचारले, "जणू, विषारी रूप, भुतेखोले असलेल्या स्मरणाने तू निर्मळपणे जातो आहेस. मला तर वाटते की मीतीही तुला धाबत असवी. योगन्यातरी मंडल कार्यासाठी प्राणांचा मोह न ठेवता तू निष्ठेने झटतो आहेस. तुझ्यात प्रचंड आत्मविश्वास आहे हे उघडच आहेस. तुझे ध्येय साध्य होण्यासाठी, कोणतीही किंमत देण्यासाठी तू तयार आहेस. मला अडाप हे समजत नाही की मीती तुला काय हवंय? तुझे हे

ऑक्टोबर २००६

कष्ट पाहून मला तर शशिकांत नांवाच्या एका ग्रामीण तरुणाची आदरवण घेते, त्याने आपल्या ध्येयपूर्तिसाठी कठोर परिश्रम सहन केले होते. तुझा धकदा वर करण्यासाठी तुला मी त्याचीच गोष्ट सांगतो." आणि बेतळ्याने पुढील गोष्ट सांगितली.

पर पुरीची गोष्ट आहे. कनककर गांवात शशिकांत नांवाचा एक मुबक राहत होता. तो अनेक विद्यामध्ये प्रवीण होता. विशेषतः खड्गविद्येमध्ये त्याची बरोबरी कारणार कुणीची नव्हता. त्याचा पिता एक प्रसिद्ध व्यापारी होता. दुर्दैवाने तो व्यापारी आणि त्याची पत्नी जहाजधरच्या एका दुर्घटनेत मरण पावले. पित्याने जे धन मागे ठेवले होते, त्याने इतर व्यापाऱ्यांबरोबर थंड्यात गुंतवले. पण या

अननुभवी तरुणाला व्यापारी मित्रांनी फसवले. त्याची सारी धनदौलत त्यांत संपली.

या दुरावरयेंत गेजारच्या गांवातला जयगंड नांवाचा एक पित्र त्याला फिटायला आला. निराश शशिकांतला घोर देत त्याने म्हटले, "शशिकांत, खड्गविद्येत तुझे नेपुण्य अजोड आहे. तू या गांवातच राहिलस, तर या विद्येचा तुला कोहीही उपयोग होणार नाही. तू बरिचीरपुरला, अफल्या राजधानीला जा. तिथे लीकरच विजयादशमीच्या सुमारास स्पर्धा होईल. त्यांत भाग घे आणि तुम्ही शक्ती त्यांना दाखव. त्यांतून तुला राजाकडे नकीच नोकरी मिळेल. आणि तुझे भविष्य उजळेल."

जयगंडाचा सह्या शशिकांतला बोम्ब वाटला व पडला. दुसऱ्याच दिवशी तो राजधानीला जथला निघाला. वाटेत तो एका धनदाट अरण्यांतून जात होता, तेव्हा जरा विधाम करण्यासाठी तो एका झाडाच्या सांबलीत बसला होता. तेव्हाच त्याला आवाज ऐकू आला, "बाघ, बाघ, बांचबा, बांचबा" असे कुणीतरी ओरडत होता.

शशिकांतने झटकन म्यानांतून तलवार काढली, आणि तो आधाजाच्या दिशेने पुढे सरमावला. एका मुनीवर एक बाघ जेव घ्यायच्या पवित्र्यांत होता. तेव्हाच शशिकांतने मुनी आणि बाघ बांचबांमध्ये उडी मारून तलवारीने बाघावर बार केला. त्या वाराने बाघ घायाळ होऊन खाली पडला. पण नेमकी त्याच वेळेला शशिकांतच्या हातांतून त्याची तलवार निसळली. तितक्यांत बाघ मुगुगुत उठला. शशिकांतने

मोफा साधून बाघाच्या पोटावर जोराने ताप मारली. बाघ लटपटत उठला आणि पुन्हा शशिकांतकडे येण्यासाठी बळवा. शशिकांतने बाघाचे मागचे पांथ पकडून त्याला दूर फेकले. जखमी बाघ तडफडत जमिनीवर पडला.

तो मुनी हे सर्व लक्षपूर्वक पहात होता. तो शशिकांतला म्हणाला, "हे बिरयुक्ता, तू फारच बुर आहेस. सुद्धासारखे मित्रांशी बिर कवित असताना, स्वतःच्या प्राणाची पर्वा न करता तू माझे रक्षण केलेस. मी हा प्रदेश सोडून हिमालयांत जाणार आहे." आणि त्याने जवळच्या झाडांतून एक तलवार बाहेर काढली, व म्हटले, "हे अत्यंत शक्तिशाली शस्त्र आहे. पण यत्ना अर्थ असा नव्हे, की कोणतेही साहस करायला तू पुढे व्हावेस. जेव्हा तुझ्यात धैर्य व साहस असेल, खड्ग घालवण्यांत नेपुण्य असेल, तेव्हाच हे शस्त्र तुला मदत करील." असे सांगून मुनीने ती तलवार त्याच्या हातांत दिली.

शशिकांतने मुनीचे पाव धरून बंदन केले आणि तो जवळच्या वाटेला लागला. राजधानीला पोचोपर्यंत अंधार पडला होता. त्याने एका खाणावळीत मुकाम करायचे ठरवले. ती खाणावळ एका म्हातारीच्या मालकीची होती. विजया-वशमीचा उपाय दुसऱ्याच दिवशी सुरू झाला. राजाच्या एका जवळच्या नातेवाईकाने खड्ग-मुद्दांत सर्वांना हरवले. त्याचे नांव होते चक्रधर. त्याच्या शौर्याबद्दल राजाला फारच समाधान वाटत होते. राजा त्याला खड्गवीर ही पदवी देणार होता. पण त्यापूर्वीच शशिकांत तिथे येऊन

म्हणाला, "महाराज, क्षमा भेसावी. मला यायला थोडा उशीर झाला" आणि त्याने म्यानांतून तलवार बाहेर काढली.

त्याला पाहून चक्रधर बिडला आणि बोले, "हो कोण आहे? दिसायला गंभिरान वाटतोय, आणि खड्गमुद्देत माझ्यासारख्या शहावा आन्धान देण्याचे धाडस करतोय? घाने जर मला हरवले तर मी हे राज्य सोडून निघून जाईन."

असे म्हणून त्याने म्यानांतून शस्त्र बाहेर काढले. तिथे उपस्थित असलेले लोक डोळे फाडून बघायला बसले. राजाच्या जवळ त्याची एकूणती एक मुलगी, मनकर्णिका, बसलेली होती, तिलाही हसू गाले.

देवांमध्ये खड्गमुद्दे सुरू झाले. शशिकांतने अगदी सहजपणे चक्रधरचे वार उलटवले. अध्या

घटकेतव शशिकांतने त्याला हलवले, त्याने शस्त्रापूर्वक आपले अख डोळ्यांना नावले.

चक्रधरची अशी हार होईल, ही कुमालाच कल्पना नव्हली, प्रेक्षकांसह राजा आणि राजकन्या आश्चर्यावशित झाले, बोलल्याप्रमाणे चक्रधर त्याच वेळी तिथून चामता झाला. चक्रधर हा अजिंक्यवीर मागला जात होता, तो हारल्यामुळे प्रथम सारेजण थक्क झाले, पण सगळेच सर्वांनी मोठ्या उत्साहाने डाळ्या वाजवून शशिकांतचे कौतुक केले.

राजाने 'खड्गवीर' ही पदवी शशिकांतला दिली आणि संध्याकाळी उद्यानवनांत येऊन राजाची भेट घेण्याचे निमंत्रण दिले.

राजा, राजकन्या, प्रधानमंत्री व दरबारी पंडित जेव्हा राजभवनान्त पोचले तेव्हा राजाने त्या

सर्वांना सांगितले, "तो विराग्वला बांगला देखणा आणि सुरभीत वाटतो. धडधाकट आहे, कुठल्यातरी गांवाहून आलाय असं म्हणतो, पण मला वाटतंय की तो शिकलेला सरावा."

मंत्र्याने म्हटले, "महाराज, हा तरण एका खाणावळीत राहतो, आपल्या गुप्तहेरांनी त्याची संपूर्ण माहिती काढली आहे, हा शशिकांत पूर्वी पंगडा पारवारांतला होता, पण परेस्थितीमुळे तो अनाथ झाला. आपले खड्गविद्येतने कौशल्य दाखवून आपल्या कार्यावयांत नोकरी मिळवावी या इच्छेने तो इथे आलेला आहे. इतर कला व विद्यांमध्ये तो प्रवीण आहे असंही वळतंय."

राजकन्या लक्ष देऊन ही माहिती ऐकत होती. मंत्र्याकडे बघून तिने स्मिताहास्य केले.

या तपधर्मा सुरु होण्यापूर्वीच राजाने घोषणा केली होती की जो सर्वांना हरवेल, त्याच्याशी राजकुमारीचा विवाह होईल. राजाला पूर्ण खात्री होती की चक्रधर मिजगी होईल, परंतु, असे काही निराळे घडेल, याची कुमालाही कल्पना नव्हती.

संध्याकाळी, जेव्हा राजा, मनकणिका, पंडी, पंडित व शशिकांत, उद्यानवनांत होते, तेव्हा गुप्त हेरांचा प्रमुख तिथे आला आणि त्याने सांगितले,

"महाराज, चक्रधर आपला राज्याच्या सीमेवर लोकांना गोळा करून आपल्याविरुद्ध बंड करणार आहे, अशी माहिती झाली आहे. त्याचा आरोप आहे की शशिकांतकडे जादूची तलवार आहे, म्हणून चक्रधरचा पराभव झाला, अशा अनोळखी माणसाशी राजकन्येचा विवाह होणे योग्य नाही, असा प्रचार करून तो लोकांना विधायतो आहे.

तो सांगतो की मी बंड करीन, स्वतः राजा बसेन आणि राजकन्येशीच विवाह करीन."

हे ऐकून राजा चकित झाला, "साझाच नातेवर्धक, आणि त्याने माझ्याविरुद्ध डाखव करायचा?"

दरबारी पंडिताने हसत म्हटले, "महाराज, आपण अगदी निश्चित राहा. आमच्याविरुद्ध हा जो विरोधी प्रचार होतो आहे, त्यामुळे आपला मायदाच होणार आहे. जेव्हा आसपासच्या शत्रू राज्यांना कळेल की मागीर राणीच्या पतीकडे जादूची तलवार आहे, तेव्हा ते आपल्याविरुद्ध कधीही जाणार नाहीत." नंतर मनकणिका व शशिकांतकडे पाहून ती पुढे म्हणाला, "मी काय म्हटलं, ते समजतं ना?"

दोघांनी खुपीने मान झोलावली.

गोष्ट संपल्यावर वेतरळाने विक्रमार्काला विचारले, "दरबारी पंडिताने जे सांगितलं, त्यांत युक्ति व चातुर्य दिसलं, प्रस्तुतिही दिसावी नाही. शशिकांतकडे जादूचे शस्त्र आहे. हे चक्रधरला कसं कळलं? माझ्या शक्तीचे उतर माहीत असूनही तू गप्प बसलास तर तुझ्या मरतकाची शंभर

शकले होतील." विक्रमार्क म्हणाला, "दरबारी पंडिताच्या बोलण्यांत युक्ति किंवा चातुर्यापेक्षा प्रस्तुतिहीच जास्त आहे. चक्रधरने घोषणा केलेली होती की हातलो तर राज्य सोडून जाईन. पण त्याला पराभव सहन झाला नाही. म्हणून त्याने प्रचार केला की शशिकांत त्या जादूच्या तलवारीमुळे जिंकला, शीर्षांमुळे नव्हे, हे खऱ्या धाराचे लक्षण नव्हे. शिवाय, चक्रधरने राजाचा विरोधात बंडाची तयारी करायला सुवातकेली त्यामुळे त्याची बुद्धि कुटित आहे हे स्पष्ट दिसते. दरबारी पंडिताने सांगितले ते योग्यच होते. चक्रधरच्या प्रचारामुळे राज्याला लाभच झाला असता. मूर्खाने शशिकांतला स्पष्ट सांगितले होते की हे महिमावान शस्त्र तुला मदत करेल पण त्यावेळी तू स्वतः धाडशी व धैर्यावान असला पाहिजेस, शशिकांतपणे हे गुण पुस्तू मगलेले आहेत, त्यांच्या हरण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही."

राजाचे मौलभंग करण्यांत सफल झालेला वेतरळ उदात्तरत्नित गायव झाला आणि पुन्हा शाहावर जाऊन बसला.

(सुचित्राच्या रचनेवर आधारित)

Restore

127

प्रदेशांतली लोककथा

वायनाडची जैनमंदिरे

केरळमधल्या काविकाट व केननोर हे जिल्हे, व तमिळनाडूच्या तिलेरिरीक्यातल्या वायनाड, या डोंगराळ भागांत कित्येक जैन मंदिरे आहेत, आणि त्यांतली बरीचशी भग्नावस्थेत आहेत.

त्याला एकच असवाद म्हणजे 'सुलतानाची बॅटरी'.

इथे असलेले मंदिर, हे आता पुण्णपरतू खात्याच्या ताब्यांत आहे. हे मंदिर १२ व्या ते १५ व्या शतकापर्यंत बांधले गेले होते. त्याचे नूतनीकरण झाले असून आता गर्भटंक, यांत्रिक व संशोधकना ते दाखवण्यांत येईल.

दक्षिण भारतांतल्या जैन संस्कृतीचे अचरोप म्हणून या मंदिराचा विचार केला जातो.

ह्या मंदिरात टिपू सुलतानच्या सैन्याचा शस्त्रसंग्रह ठेवला होता असा ऐतिहासिक दस्तावेज आहे. प्रथम गणपतीवाढीचे असे मंदिराचे नांव होते पण नंतर मात्र 'सुलतान कॅटरी' असे नांव पडले. तुकतेचे इथे मंदिराचे नूतनीकरण चालू असताना दोन मूर्ती सांपडल्या आहेत - एक गोंडरी मंगमाझी महावीर जैनाची, आणि दुसरी आहे काल्या संगमरवरांतले एक कोरीव परमेश्वर.

तुम्हाला माहीत आहे का?

जिराफ हा सगळ्यांत उंच प्राणी आहे. त्याची उंची अठरा फुटांपर्यंत असते. त्याची एकरीडर डेच लांब जीभ खाल साफ करणायसाठी तो वापरतो. त्याची सरी जीभ झाडूच्या फांद्या पकडून ओढते आणि त्यांची पाने औरवाडून काढते.

शेवटी नशीब उघडले!

वीरमद्वहा एक दयाळू राजा होता. गरजू लोकांना मदतीचा हान देताना तो काहीही मागेपुढे पळत नसो. कुणाचा नवीन व्यापार सुरू करायचा असो, कुणाचा तीर्थयात्रेला जायचे असो, कुणी आजारी असो, किंवा औषधोपचाराची मदत असो, राजा मदत करीत असे.

आणि आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे मदत घेणारे कृत्रिमने राजाला घेटण्यासाठी पुन्हा परत जात व राजाची मदत घेतल्यानंतर त्यांना यश कसे मिळत गेले हे ते सचिस्तर सांगत. कुणाचा थंडा चांगला चासता, आजारी भाणूस दवा झाला आणि कासा पूर्ण होऊन ताघुरांतोचे आशिर्वाद पदार्थ मिळवले; घेणऱ्याला लाभ होत होता. राजाला हे ऐकून पार रागाघन होत होते की त्यांची मदत सत्कारणी लागत होती.

पण त्याला एक खंत होती. त्याचा एक दूचा माऊ वीरमूर्ती हा गरीब होता. राजाने त्याला मदत कराय्याचे नियमिनाळ प्रयत्न केले, पण वीरमूर्तीला त्या मदतीचा फायदा काहीही मिळाला नाही. तो चांगला शिकारी होता, चांगल्या कविता करण्याचा त्याला नाद होता. सुख कवने रचून तो ती वीरमद्व राजाला ऐकवत असे. राजाला काव्याची जाण होती. दखेळी राजा वीरमूर्तीला काहीतरी रक्कम बक्षिस देत असे. पण त्या पैशाचा काहीतरी चांगला उपयोग करण्याची ते पैसे पोरगला तरी आज किंवा वीरमूर्तीच्या हातून हलकत

असत. कितीही मजत मिळाली तरी वीरमूर्तीची दगिद्री अवस्थ कांही कधी संपली नाही. तो नेहमी उपाशी किंवा फाटक्या कपड्यांमधे, अशा अवस्थेत राजाला दिसत असे.

एकदा वीरमूर्तीने शिकार करून बोट घेऊन प्राणी मारून आणले. वीरमद्व राजाला फार आनंद झाला. आपल्या सर्व दरजाच्याच्यासमोर वीरमूर्तीचा सन्मान करायला हवा, असे राजाने ठरवले. म्हणून राजाने दरबार भरवला. आपि सांगितले, 'माझा चुततचुतत माऊ वीरमूर्ती.

हा तुम्हाला माहीत आहेच. त्याने शिकरीला जाऊन जाऊ कितीतरी जनांचे मारून आपली आहेत ती पाह्या! त्याने आज आपले सौम्य गाउनले आहे. म्हणून तुम्हा सर्वांच्या सक्षीने मी त्याला इनाम देणार आहे." असं म्हणून राजाने वीरमूर्तीच्या हातांत एक तुकतुकीत नारिंगी रंगाचे सत्रे दिले, आणि प्रसन्नपणे वीरमूर्तीला निरोप दिला.

दरबारात किंचितशी कुजवज झाली त्या गरीब भावाची राजा मस्करी तो करीत नव्हता ना? राजाला ती कुजवज ऐवूंगली, पण त्याने निकडे लक्ष दिले नाही. वीरमूर्ती किंवा दरबारांतल्या मानकन्यांना माहीत नव्हते. की ते साधे-सुधे सत्रे नव्हते. त्यात ह्रीमाणके तपवतेली होती.

राजाने वीरमूर्तीचे कीतुक दरबारांत सर्वांच्या-

समोर केले. त्याचवेळी वीरमूर्ती खूप होला. त्या सत्र्याचे त्याला काही विशेष वाटले नाही. राजाने जोरलेले स्तुतिपर शब्द ते वीरमूर्तीला जागत मरुत्याचे वाटले होते. त्याने ते सत्रे पिरावीत ठेवले आणि तो घरी परत गेला.

वाटेत त्याला एक भिक्षेकरी भेटला. त्याने आपला भिक्षेचा कटोरा वीरमूर्तीसमोर धरला. वीरमूर्तीच्याकडे एकही पैसा नव्हता. म्हणून त्याने ते सत्रे फिस्वीतून काढले आणि त्या कटोऱ्यांत टाकले. "तुला भूक लागली जसेल. तेव्हा तू हे सत्रे खा." सत्रे देऊन वीरमूर्ती आपल्या बाटेने गेला.

ते सत्रे नेझीपेक्षा जरा जड असलेले पाहून त्या भिक्षेकन्याला आश्चर्य वाटले. ते सत्रे इतके सुरेख आणि चकचकीत दिसत होते की त्याने ते खजाला नगर वगळून ठेवले. खजाल्या-वाऱ्याच्या पडदरेकन्यांना राजाच्या दिलदार स्वभावाची चांगलीच माहिती होती. म्हणून त्यांनी या भिक्षेकन्याला आत जाऊ दिले.

जेव्हा तो भिक्षेकरी साधू दरबारांत गेला, तेव्हा राजाने त्याचे अद्भुत स्वरूप केले, व त्याला बसायला सांगितले. राजा काही बोलणार, पण त्यापूर्वीच भिक्षेकरी साधूने ते सोनेरी सत्रे काढून हातांत घेतले व तो राजाला म्हणाला, "महाराज, गरीबाची ही घेत आपण स्वीकारावी याबरोबर माझे आशिर्वादही आपल्यासाठी आहेत. आपल्याला दीर्घायुच लाभो!"

वीरमूर्तीने ते सत्रे पचता पाहिले आणि त्याला कळले की वीरमूर्तीने त्या सत्र्याची किंमत ओळखली नव्हती व पुन्हा पचता त्याचे दुर्दैव आड आले. राजाने ते सत्रे त्या भिक्षेकन्याकडून घेतले व त्याला चांदीच्या नाण्यांनी मारलेली एक

बेडी दिली. भिक्षेकन्याने राजाचे आभार मानले आणि तो निघून गेला.

स्थितिस्थिर जाण्यासाठी एखादी स्मृती तयार झाली, आणि वीरमूर्ती त्या जथ्यामध्ये सामील झाला. या शिकारीमध्येही वीरमूर्तीने बरीच जनावरे मारली. राजाने कामेळीदेखील त्याला बक्षीस म्हणून तेच सत्रे दिले. वीरमूर्तीला मात्र वाटले की हे दुसरे सत्रे असले. त्याने ते पिशवीत टाकले आणि तो दरबारातून निघून गेला. तो वाड्याच्या प्रवेशद्वारापर्यंत पोचला, तेव्हा तिथे एक सरदार विडा खाताना त्याने पाहिला. "तुमच्याकडे आणखी एक विडा आहे कां हो?" वीरमूर्तीने त्याला विचारले. विडा घेऊन वीरमूर्तीने त्याबद्दल त्या सरदाराला ते सत्रे दिले.

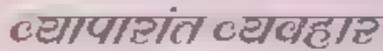
दरबाराने हेकू ते सत्रे स्वीकारले. गेल काय कराच ते त्याला माहीत होतेच. तो सांगलीच परत दरबारत गेला आणि त्याने राजाला ते सत्रे देऊन म्हटले, "महाराज, आपण दोनदा हे सत्रे आपल्या भावाला दिलेत खरे, पण त्याने ते जवळ ठेवले नाही. मला तर त्याने ते एका विड्याच्याबद्दल दिले. त्याला मरत करण्यांत काहीही अर्थ नाही. तो आयुष्यांत कधीही यशस्वी होणार नाही."

पुन्हा एकदा शिकारीचा बेत ठरला. वीरमूर्ती राजाने आपल्या या भावाला तिसऱ्या खेपेला तेच सत्रे बक्षीस दिले. पावेळी मात्र राजाने मनांत शपथ घेतली की वीरमूर्तीला मदत देण्याची ही शेंबटचीच वेळ असेल. वीरमूर्तीला राजाने ते सत्रे दिले. ते घेत असताना वीरमूर्तीच्या हातातून ते खासी पडले आणि फुटले. त्यातून आत दडवलेली रत्ने बाहेर पडली व सर्वांना दिसली.

वीरमूर्तीने खासी गुडघे टेकून ती रत्ने गोळा करावता सुरुवात केली. तो आश्चर्याने थक झाला होता. रत्ने जमवून त्याने राजाकडे बघितले. राजाच्या चेहऱ्यावर प्रसन्न हास्य होते. "मला क्षमा करा, महाराज." वीरमूर्ती जोशाळून म्हणाला, "हे बघ भाऊ, आता यापुढे तुमचे नशाब पाळवते आहे. थर बेलेला मी तुला मात्र कायचा प्रयत्न केला होना, पण तुला ती मदत घेता झाली नाही. तू हे सत्रे दुसऱ्यांना देऊन टाकलेस, पण आता मात्र तुझी भरभराट नक्की होईल."

वीरमूर्तीने त्याला आयुष्यभर पुरेल इतकी संपत्ती दिली. लौकिक वीरमूर्ती एक श्रीमंत गृहस्थ बनला, पण यानंतर मात्र व्यवहार सांभाळून आपल्या दिलदार राजाप्रमाणेच इतरांना मदत करण्याचे त्याने ठरवले.

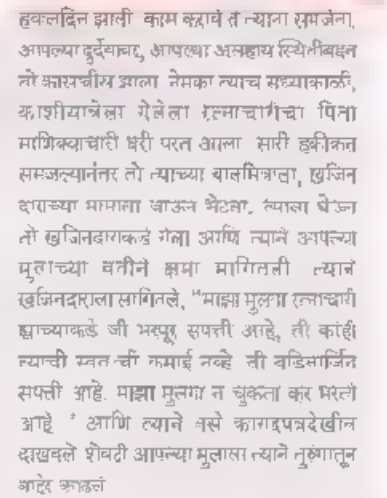

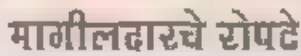

महाराज परत गेल्यांतर राणीने मज्जारत्ना त्या
दुकानातल्या साख्ख्या आणि शाली मागवण्याची

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

गङ्गागिरी बायको व भुल्ले यामुळे फारच

फारुख आठवीं वादायुल लालची एके दिवशी ती पत्नीला म्हणाला "हे दोक्रेण आमी बँस-वाचदार पिकाते. मी डेट, वी. एन. सायल वाड करीत बसलीस म्हणून ते उडायलम्, बनलेत आपल्यानतर हा व्यापारधदा हे कसे काय सांभाळणार आहेत?"

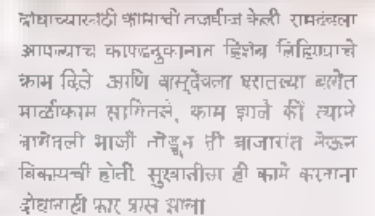
लक्ष्मीकांत

पञ्च वाचस्पत्यान्तर दिवस्यने नाम ज्ञान
झोलादली त्यानतर मित्राच्या दान्दी मनाच
अगस्तत्यागत केले स त्यान्क गांव दाखव मय म

दोषांनीही हा अपमान झेवला. पण भरणार
मोठ ती कसे भरणार? दोषांनीही तो अपमान
गिळारा आणि निवडणवा मंत्री कणाडुकरांनी
काना देऊन तो पण तसा पण पण पण पण
मिळाला. मग कणाडुकरांना काय म्हणायला पाहिजे?

39

ऑक्टोबर २००६

एक दिवस रामदेवने वसुदेवता म्हाले,
सर्वतलस नी, हे विजयकाका किनी
कटाहदुर्मी जाहत तं हिराबात दहा रुपये कमी
आले तर काय त्यांनी मला जेवाणू दिले नाही '

हो रे भारत, भारतव्या तूरेपल्यातून भाजी
घेऊन मी चारचार मैल पायी चालत बाजाराने
जातां पण ते कांढी माड्यासारंगी माडीतवीं व्यवस्था
करीत नाहीत त्यांना आपली दया येत नाही
बासुदबनें आपलें हृदय उभाळलें

राजाचे वाईट स्वप्न

दुर्मक देशाचा राजा दुर्मुख गढ झोपेत होता त्याला पक मेसू आणण एक आला "अरे राजा गेज सूर्योदय पाहाण्याची तुझी सवय आहे आज शुक्रवार आहे परवा रविवारी सूर्योदयाच्यावेळी तुझा मृत्यू होईल चर ती वेळ टक्कली तर मात्र तुझा मृत्यू होणार नाही "

एका धीरगमीर आवाजान कुणीतरी राजाला धोक्याची सूचना दिली होती. राजा दचकून उठला. तो घामाधूम झाला होता. त्याने राणीला ठठवले आणि आपले स्वप्न सांगितले, राणीने राजाला धीर देत म्हटले, 'अहो, ते स्वप्न होत ना? ते काही सत्य नव्हे तुम्ही शातपणे झोपून जा आणि ते स्वप्नविषय विसरून जा. '

पण राजाची भीती काही दूर होईना तो गप्प बसू शकला नाही त्याने लागलीच सेनाधिपतीला आणि विवेकवर्धन भट्ट्याला बोलावून बोलले त्यांना आपल्या स्वप्नासंबंधी सांगितले व त्यांना

आज्ञा केली की या संकटालाून वाचण्यासाठी त्यांनी काहीतरी उपाय सुचवावा.

मंत्र्याला काही निर्णय घेता नवता नाशे राजे विचार केला की जे राजाने स्वप्नात ऐकले आहे तो तर काहीच करता येत नाही. होणारे टक्कणार नाही पण राजाची आज्ञा मानून तो करतो येणार नाही त्याने राजासह राजवैद्यांना बोलावून घेतले राजाची जन्मपंजिका पुन्हा एकदा नीट तपासून स्वप्नात काही विकलरीत विचार करून राजाचा धोका कमी करून देवाच्यापुढे जावे व गो राक्षस चीन राजवैद्याने नार्दीपरीक्षा करून म्हटले की राजाची प्रकृति अगदी उत्तम होती नितास्त राजाच्या येथे येऊन सांगितले, "महाराज, आम्हीला मात्र राजबाळा व अन पुर शोधून काढून कुणाही लोक सापडले नाहीत नगरात नवत्यातकरा जगाच्या काही भागासाठी आम्हाला शक्य

आहे त्यांना आम्ही त्यांना पकडले पण नंतर केली ही व शासन नेहमी

राजाच्या आज्ञेने पकडत नव्हते तो वारवार मंत्र्याला लचक करीत होता की रविवाराच्या सकाळी अशी कोणतीही दूर्घटना नव्ह नये. राजा राजाच्या मृत्यूची शक्यता होती गजाल भासू दूर करण्यासाठी मंत्र्याने प्रसिद्ध मंत्र्याला बोलावले त्याने अभिनेत्र यंत्र सादर करून पिढ्यांच्या मूर्ती करून ठेवल्या आणि निरनिराळे आवाज काहीन त्याची पूजा केली मग तो म्हणाला, "महाराज, कोणतीही दूर्घटना आता गजाल स्पष्टदिव्हीत करू शकणार नाही जात नाही राहणार नाही

राजाच्या आज्ञेने पकडत नव्हते तो वारवार मंत्र्याला लचक करीत होता

राजाच्या आज्ञेने पकडत नव्हते तो वारवार मंत्र्याला लचक करीत होता

राजाच्या आज्ञेने पकडत नव्हते तो वारवार मंत्र्याला लचक करीत होता

राजाच्या आज्ञेने पकडत नव्हते तो वारवार मंत्र्याला लचक करीत होता

राजाच्या आज्ञेने पकडत नव्हते तो वारवार मंत्र्याला लचक करीत होता

मी आपली धोषणा ऐकली मी सूर्योदय थांबवीन आणि आपल्याला मुचूक्या वाढेलून वाचवीन "

राजाचे दोळे विस्फारले त्यातळणाला राजाने विचारले "सूर्योदय कसा काय थांबवणार?"

'आमच्या देशात अख्की हे काम परंपरागत करतो

आता या रहस्यमय विषय आम्ही निपुण

परंतु, त्यासाठी आमच्याला एक काम करावे लागेल ' मुचकाने म्हटले

राजाने अस्वरथ मानले विचारले, सांग पाहू, ते कोणते काम आहे ' "

उपपण उवा पहाटे उठावे, राजभवनानतल्या

आपल्या शयनकक्षानली फक्त पुर्वेची छिडकी

नेवदी उघडी ठेववी बाकी सगळी दार छिडक्या बंद

हिंदी पाहिले आकाशाकडे आगले संक्षेपेद्रित करवे आपल्याला सूर्योदय दिसणार नाही

नगदात अशा प्रकारची घोषणा करायची ही जोपर्यंत बरेच आवाज ऐकू येत नाही, तोपर्यंत कोणत्याही नागरिकाने घराबाहेर पडता कामा नये. आपण आता अगदी निश्चित व निराश्रित राहावे." असे आश्वासन देऊन तो युवक तिथून निघून गेला. राजाच्या मनावरचे दाढपण जरा कमी झाले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळीच इर्मुराजा
आल्या रायनकक्षीच्या पूर्वकक्षीत खिडकीजवळ
बसला आणि आस रोधून आकाशाकडे बघत
रहिला. पूर्वकक्षीत पर्यतासऱ्या अवदाट
अशायातून काल्या दंगायारंही धू ओंकाशात
पुंगल होत. कि. येथे इतक पर्यंत की
जे ज्योती नालाच होत. बऱ्या तऱ्हेत
सूर्यादयाचो तो हाऊन गेलो जेव्हा जेव्हा
श्याची चक्रे के. ते अत शक्यत नही व
मर. ज्या हादतन तो धावला होता तेव्हा तो
शदन कक्षीत वीर होरा चाली वेळामस शू
नाहीना झाला आणि सूर्याचे वळण इतल झाले
आवळणे शाशीत नातल्या वर वा होयली
सन्ध्या आणि अखेरच्या घडताना शांतिच अत

आसौ परंतु अर्थे राज्य असलेना ज्ञानशेखर माझ तिथे अपना माझ

फरु दिविकवर्धन मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥
हा ज्ञानमेव पत येणार नाही याचा उपाय
त्या मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
ज्ञाना ज्ञाना मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
विमर्श ज्ञाना मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
हजार नैतगाड्यामधै रावताचे मा ॥ १॥
पूर्वकडच्या तरण्यात घडले त्या रावताचे
पणै शीपळें, आणि सुखोदयापूर्वी एक पत्र
॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
दिसाच नाही मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
दृक्करी शीपळें त्या रावता ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
मन्त्राला ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
पावता ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
उदयाचे पत्र ॥ १॥

विवक्ष्य सर्वान् यैः ते देवैरुपकृताः प्राणस्त्वग्देहादयः
यौनिककार्मसु ह्यने

श्वेत गजराज

[illegible]

ह्या जालाच्या एका कोपऱ्यात एक हर्षण
हान भयं पला न ज्ञा पायात लाकडाचे एक
पाय दोंबन त्या मुळे तिचा पाय मुजला आला
दरव लागला

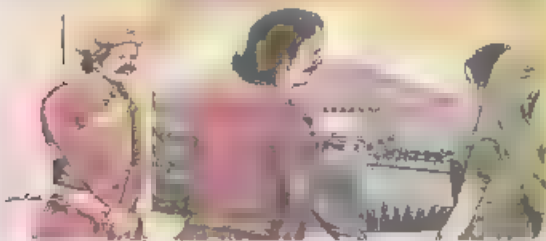
नव प्रयत्न करूनही तिला ते पाचूर पोषातून
उमळू पाडून येईना त्याच वेळी तिला झाडे
आवाज ऐकू आला. हत्तीग लगडत
पाडिलेला तोंड

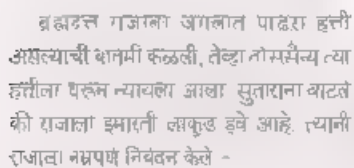
हर्निमा मा प्रह्लादस्य भुवाम्ना त्रिंश कर्षं त्री
 ५१३ अथ राजानस्य वार्ता न नीति ज्ञाने
 ५१४ राजास्यैव प्रह्लादस्य भुवाम्ना त्रिंश कर्षं त्री
 ५१५ अथ राजानस्य वार्ता न नीति ज्ञाने
 ५१६ अथ राजानस्य वार्ता न नीति ज्ञाने
 ५१७ अथ राजानस्य वार्ता न नीति ज्ञाने
 ५१८ अथ राजानस्य वार्ता न नीति ज्ञाने
 ५१९ अथ राजानस्य वार्ता न नीति ज्ञाने
 ५२० अथ राजानस्य वार्ता न नीति ज्ञाने

शास्त्राचो उतरासो शिनालो. गुरुस भक्ता
आशिल्ले ते हुंकाराचे मुखानी काडलेली
उपकाराची फेड करप्याच्या हेतूने ती त्यांना
मदत करू लागली

તી પડલેલી ડાહંડે ઓઢૂન સોર્યાચ્ચર જાળી
આખનુ દર્દ ઓઢેને ડચલુ હોશ્વયોત ઠેવી અમા
તન્હેને હરીણ વ મુતાર યાધી પરસ્પરાંશી મૈત્રી
જમલી, મુતાર આપસ્યાં જાખ્યાતના થોટા તિલા
દેજ લાગલો

कित्येक दिवस लोटले हतिणीला एक पिड्डू

46

[illegible]

परन्तु न्या युद्धांत काशीराज्याच्चा पराभव
होणार अने वादू लागले

+

ଅମିତାଭର ସମ୍ପର୍କ

पारिस्थिती ओळखून मंत्र्यांनी राणीजवळ निवेदन केले. "महाराजांच्या इत्तींग रणागणावर पाच ठाकला तरच भाषणास विजयप्राप्ती होईल परंतु महाराज परलाकवामी झाले त्या दिवसापासून श्वेत गजराजाने अन्नपाणी सोडले आहे. कस करावे हे आम्हालाही कळेलनासे झाले आहे."

मंत्र्यांच्यातोंडी ते शब्द ऐकून राणी आपल्या शिजूला राजपुरुषांलायक पोशाख घडवून श्वेत गजराजजवळ घेऊन आली.

मुलाला हत्तीच्या पायाजवळ ठेवून ती त्याला प्रेमपूराने म्हणाली - "गजराज, मालक गंधर्वांचा शांक आवर आता या नव्या मालकाच्या रक्षणाची जबाबदारी उचल, घनू चालून आला आहे. शत्रूचा गर्वभंग करणे एवढ्या तुझ्या हातांत आहे. तुला ते मान्य नसेल तर आपल्या या मालकाला आपल्या पायाखाली तुडवून याचा शेवट कर."

राणीच्या तोंडी ते शब्द निघतांच श्वेत

गजराज आपला अनावर झालेला पांढरा उदर आणि त्याने युवराजाला जखमी करून शोषल्या असलेकावर ठेवले. राणीने तो हातात युवराजाला देऊन गजराजाकडे थांबावे केले.

श्वेत गजराजाला अग्न्यध धावण करून तो असलेला पाहून कोशल. त्याने त्याला शोकापोष उडाला आणि वार करून निघून गेला.

श्वेत गजराजाला श्वेत गजराजाला जखमी करून शोषल्या असलेकावर ठेवले. राणीने तो हातात युवराजाला देऊन गजराजाकडे थांबावे केले.

श्वेत गजराजाला श्वेत गजराजाला जखमी करून शोषल्या असलेकावर ठेवले. राणीने तो हातात युवराजाला देऊन गजराजाकडे थांबावे केले.

श्वेत गजराजाला श्वेत गजराजाला जखमी करून शोषल्या असलेकावर ठेवले. राणीने तो हातात युवराजाला देऊन गजराजाकडे थांबावे केले.

आक्टोबर २००६

रामायण

अप्राप्यकृत गम यदभावात्तेन नष्टं तदर्थं न वै कदापि दृश्यं हृदयात्ता विदीर्णं करणारं होतें. सारी अयोध्यानगर रडत होती. सुतर्फी जोक उभे होते. काही लोक श्यामागून धांवत होते. काही श्यामागून येऊन मृगत्राना म्हणत होते.

मृगत्राने श्यामागून जाऊन त्या निवाला पाहण्याचे भाव्य पत्तं घ्या. अन्नी मित्रात कोनाही झालास राखू.

श्यामागून जाऊन दशरथ एकदम जागा झाला. त्याने म्हणाला.

मला रामाला मैठावयाचे आढे. असे म्हणून तो राजवाड्याबाहेर आला. कौसल्या व सुमंत्र अन् फुतातील सर्व स्त्रिया दशरथापाठापाठ गज इवावाडार आल्या.

गुला दशरथ जोडून म्हणाला. मृगत्राने

श्यामागून जाऊन दशरथ एकदम जागा झाला. त्याने म्हणाला.

मला रामाला मैठावयाचे आढे. असे म्हणून तो राजवाड्याबाहेर आला. कौसल्या व सुमंत्र अन् फुतातील सर्व स्त्रिया दशरथापाठापाठ गज इवावाडार आल्या.

गुला दशरथ जोडून म्हणाला. मृगत्राने

मला रामाला मैठावयाचे आढे. असे म्हणून तो राजवाड्याबाहेर आला. कौसल्या व सुमंत्र अन् फुतातील सर्व स्त्रिया दशरथापाठापाठ गज इवावाडार आल्या.

गुला दशरथ जोडून म्हणाला. मृगत्राने

मला रामाला मैठावयाचे आढे. असे म्हणून तो राजवाड्याबाहेर आला. कौसल्या व सुमंत्र अन् फुतातील सर्व स्त्रिया दशरथापाठापाठ गज इवावाडार आल्या.

मनाही असले रथ दृष्टीआव्ह होईपर्यंत सर्वजण
तथेच बसून राहिले

॥ ज्ञानमार्ग विष्णु मंत्रात्मक ॥
॥ श्री गुरुः सर्वदा भूषणः ॥
॥ श्री गुरुः सर्वदा भूषणः ॥

३. शोभाही नई । ४. यशस्वी । ५. ना
 ६. नागालाक्ष्मी । ७. शोभाही । ८. यशस्वी । ९. ना
 १०. नागालाक्ष्मी । ११. शोभाही । १२. यशस्वी । १३. ना
 १४. नागालाक्ष्मी । १५. शोभाही । १६. यशस्वी । १७. ना
 १८. नागालाक्ष्मी । १९. शोभाही । २०. यशस्वी । २१. ना
 २२. नागालाक्ष्मी । २३. शोभाही । २४. यशस्वी । २५. ना
 २६. नागालाक्ष्मी । २७. शोभाही । २८. यशस्वी । २९. ना
 ३०. नागालाक्ष्मी । ३१. शोभाही । ३२. यशस्वी । ३३. ना
 ३४. नागालाक्ष्मी । ३५. शोभाही । ३६. यशस्वी । ३७. ना
 ३८. नागालाक्ष्मी । ३९. शोभाही । ४०. यशस्वी । ४१. ना
 ४२. नागालाक्ष्मी । ४३. शोभाही । ४४. यशस्वी । ४५. ना
 ४६. नागालाक्ष्मी । ४७. शोभाही । ४८. यशस्वी । ४९. ना
 ५०. नागालाक्ष्मी । ५१. शोभाही । ५२. यशस्वी । ५३. ना
 ५४. नागालाक्ष्मी । ५५. शोभाही । ५६. यशस्वी । ५७. ना
 ५८. नागालाक्ष्मी । ५९. शोभाही । ६०. यशस्वी । ६१. ना
 ६२. नागालाक्ष्मी । ६३. शोभाही । ६४. यशस्वी । ६५. ना
 ६६. नागालाक्ष्मी । ६७. शोभाही । ६८. यशस्वी । ६९. ना
 ७०. नागालाक्ष्मी । ७१. शोभाही । ७२. यशस्वी । ७३. ना
 ७४. नागालाक्ष्मी । ७५. शोभाही । ७६. यशस्वी । ७७. ना
 ७८. नागालाक्ष्मी । ७९. शोभाही । ८०. यशस्वी । ८१. ना
 ८२. नागालाक्ष्मी । ८३. शोभाही । ८४. यशस्वी । ८५. ना
 ८६. नागालाक्ष्मी । ८७. शोभाही । ८८. यशस्वी । ८९. ना
 ९०. नागालाक्ष्मी । ९१. शोभाही । ९२. यशस्वी । ९३. ना
 ९४. नागालाक्ष्मी । ९५. शोभाही । ९६. यशस्वी । ९७. ना
 ९८. नागालाक्ष्मी । ९९. शोभाही । १००. यशस्वी ।

ऑक्टोबर २००६

1. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 2. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 3. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 4. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 5. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 6. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 7. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 8. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 9. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$
 10. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 अथ श्रीभक्तप्रसादस्य वृत्तम्
 भक्तप्रसादो नाम भक्तानाम् प्रियं वरुणम्
 भक्तप्रसादो नाम भक्तानाम् प्रियं वरुणम्

[illegible]

महाराष्ट्र राज्य शासन
महाराष्ट्र शासन
महाराष्ट्र शासन
महाराष्ट्र शासन
महाराष्ट्र शासन
महाराष्ट्र शासन
महाराष्ट्र शासन

50

जो चो चो

$$d_{11} = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{\rho_1} + \frac{1}{\rho_2} \right) \left(\frac{1}{\rho_1} + \frac{1}{\rho_2} \right) \left(\frac{1}{\rho_1} + \frac{1}{\rho_2} \right)$$

तत्काल तत्र लोकांतां बाधयते कीं गमे त्यागान्
मरुतुन शिष्टां गता अपन्या दृष्ट्यासा बोल लावीन
त आकाशं च परं

[illegible]

सर्वप्रथम रामाचा स्मृती व गोकुळाच्या
रामाचा निवेडना व गृह राम आस्था
गोकुळाचा स्मृती व गोकुळाचा स्मृती
येंत रामाचा स्मृती व गोकुळाचा स्मृती
गोकुळाचा स्मृती व गोकुळाचा स्मृती

१. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 २. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 ३. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 ४. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 ५. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 ६. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 ७. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 ८. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 ९. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा
 १०. अमरा विमर्शनादौ स्थाने मन्त्रोवा

एक गुरुत्वाकर्षण न आयाही स्पष्टपणे
क्याबात आपोने गुन आपा पणाना
'गमा न इथेच पाह माझ' दो जडांही नेच
रहाय छ ते तुमचे पोखरे मः कसळीतु मार्ते
आजपावून गर्दी आहे

राष्ट्रवादी विचार विविधता के प्रति एक समानता
संवेदनशीलता का एक नया संकेत है। इसी का फल

આવશે

OCT-06 / 251

A watercolor illustration of a woman with dark hair, wearing a red top and a yellow skirt, standing in a field. A large, leafy tree is on the left, and a small, dark animal is on the ground. The background is a mix of green and brown washes. The style is soft and painterly.

आत्मनः ह्याहून् आत्मन मताः काय हवै? आपले हे
राष्ट्र तूच सभाळ, मता वक्तव्य वरिष्ठे धारण करत
जतना ज्ञानाचा वापर

सर्वे नरकान् न विप्रमुखा जगद् । इन्द्रादपि
प्रिज्जत स्वेच्छी पान् ॥ अस्मत्पत्नी मारामर्षी ॥ अस्या
नयनं श्रुती, उदरं प्रकटं धीः । उन्मत्तमन्त्राणां
संज्ञकः ॥

[illegible]

मी पुन म्हापूनी ना माच्या व्हाणाची
नवावनांगे जेव जे वंती आहे तेव्हा मी
झापापान ताई म्हापूनी व नवमशाजना
हंसवैरवना जेव जे च्य गो व जे व जे वा

1 आक्टोबर १९७६

आक्टोबर् १९७६

अयोध्येला जे काही घडले ते ऐकून गुहाला फार वाईट वाटले.

सकाळी पक्षांचा कलब ऐकून सीता व राम जगे झाले. रामाने लक्ष्मणाला बोलाविले आणि तो म्हणाला, "चला, लवकर गंगेपार गेले पाहिजे." लक्ष्मण निषादराजा गुह व भारथी सुमंत्र या दोघांना बोलावून घेऊन आता राम गुहाला म्हणाला, "सख्या मित्रा! गंगा पार करून जावयाचे आहे," मुद्दामे आपल्या मित्रांना बोलावून नावा तयार करण्यास सांगितले.

रामाने सुमंत्राला बोलावून म्हटले - "तुम्ही मला वडिलांसारखे आहात. तुम्हांला अयोध्येला परत जायला सांगताना मला फार वाईट वाटते आहे. पण तुम्ही गेला नाहीत, तर बाबला श्रामधी

जालसच काळजी वाटेल. त्यांना आमचा सर्वांचा साष्टांग प्रणाम सांगून श्रामच्या कत्तीने सांगा की आमच्याला रानांत कमलाही श्राप नाही. आम्ही सर्वे खुशाल आहोत. चवदा वर्षे पुरी होताच आम्ही त्यांच्या दर्शनस घाबत येऊ. भाताला आजो-काहून् बोलावून घ्या व त्यांचा राज्याभिषेक करून टाका. कारण कोणी राजा नसेल, तर प्रजेला फार कष्ट सोसावे लागतील."

सुमंत्र म्हणाला - "हा रिकामा श्रम परत आणताना पाहून मला राजा व प्रजा पाहतील व मला नावे देवून तोंड फिरवून बसतील. त्यांना मी काय उत्तर देऊं? साराथी रणागणावरून रथ रिकामा घेऊन आला, तर त्याचा मान राहिला का? वसुन्त्या मातोला मी कोणत्या तोंडाने जाऊन सांगू

की मी रामाला मुखरूप रानात पांचवून आलो? त्यापेक्षा रामा, चला आपल्याबरोबर घेऊन चल, मी शिकार करून घेऊन येत जाईन, व तुला देत जाईन."

"सुमंत्रा! तू परत गेलानाहीस तर मी रानात गेलो आहे की नाही हे केवढी मातेला तरी कसे करणार? बायांनी दिलेले वचन पुरे झाले की नाही, बायीं छात्री शक्ती कां त्यांना पडवून धावता?" राम म्हणाला.

गोवटी सुमंत्राला परत जावे लागले. तो गेल्यावर रामाच्या सांगण्यावरून गुह वडाचा चीक घेऊन आला. रामाने केसनाला तो चीक लावून बैराग्यांसारख्या जडा बांधून घेतल्या.

नंतर रामलक्ष्मण व सीता नावेन बसली. रामने गुहाजाला निरोप घेतला व नाव रोडण्यास सांगितले. नाव चालू लागली सीतेने नावेन बसूनच गंगेला नमस्कार केला व म्हणाली - "गंगे भार्गवा! मी चवदा वर्षे रानात राहून परत येईन तेव्हा तुझ्या नांवाने ब्राह्मणाला एक लक्ष गाई व अन्नकल दान करीन. तुझ्या तीरावर जी देवळे आहेत, त्यांचे दर्शन करून दानधर्म करीन. आम्हाला मुखरूप परत येण्यासाठी तूं आशीर्वाद दे."

नाव दुसऱ्या तीरावर पोचली. रामने, लक्ष्मण व सीतेसह यत्न देशांत पाऊल टाकले. तिथे पायी चालू लागली. पुढे लक्ष्मण होला, त्याच्या माने सीता व गोवटी राम चालत होता.

गंगेपलीकडे उभा राहून सुमंत्र तिघांकडे पहात चांदोबा

होला, त्याच्या डोळ्यांतून रानत अधुप्रवाह चालू होता. तिथे दह्रीआड होईपर्यंत तो टक लावून पहात होता.

राम लक्ष्मण शिकार करीत पुढे जात होते त्या रात्री ते एका झाडाखाली उतरले. वनवासाला ती पक्षिती रात्र होती. कारण आता बरोबर सुमंत्रदेखील नव्हता. दोघांनी मिळून सीतेचे रक्षण करावयाचे होते. राम व लक्ष्मण, झा दोघांच्या मनांत निरतिराळ्या विचारांनी काहून् माजला होता.

"बाबा किती दुःखी असतील? आणि केवढी माता! मुलाला राजा करण्याच्या प्रयत्नांत पत्नीचा दान कशाचला तयार झाली, धर्म, अर्थ व काम यापैकी, काम हाच सर्वांत सामर्थ्यशाली आहे असे म्हणले पाहिजे. नाहीतर बाप स्वतःच्या

मुलाला कधी रानांत धाडील का? भरताला तरी राज्याचे सुख लागेल का? कैकेयी मातेच्या हठामुळे राज्यावर केवढे हे संकट आले आहे? तिच्यामुळे पिता-पुत्रांची, माता-पुत्रांची ही तायानुत झाली, हे अयोध्येचे राज्यच काय, सारे जग स्वतःच्या पराक्रमाने जिंकणे शक्य आहे. वडिलांच्या इच्छेकरिता तर आयुष्य सिंहासनाचा त्याग केला आहे "

रामाला झोप आली नाही. त्याच्या डोळ्यांतून सापळा अश्रुप्रवाह चालू होता. लक्ष्मणाने ते राहिले न त्याचे सांत्वन केले. तेव्हा रामाच्या मनाला जरा धीर आला. चल्बारा करणाराचे त्याने स्वतः होऊन कबूल केले होते, ही गोष्ट त्याला आश्चर्यली. सकाळी तिघांनी गंगेवर स्नान केले, व मंगा, यमुना व सरस्वती या तीन नद्यांच्या पवित्र संगमावर ते येऊन पोचले. जवळच भरद्वाज मुनींचा आश्रम होता. ते आश्रमात पोचले तोपर्यंत काळोख गडू लागला होता. रामाने वनचारा करण्याचे कारण सांगून त्यांना विनंति केली की, कोणत्या त्रास होणार नाही व ऋषीमुनींची सेवा

होऊ शकेल, असे रानांत राहण्यास सोयीसकर स्थान सांगायचे.

"तुला जुझ्या वडिलांनी निष्कारण रानांत पाठविले, हे मला पूर्वीच कळलेले आहे. पण त्यामुळे शनायारे तुझे दर्शन घडले, या आश्रमातच तू एक पर्णकुटी करून चौदा वर्षे राहिलास, तरी मला आनंदच होईल."

त्यांच्या ब्रुवनेला नम्रपणे नकार देत गम म्हाणाला, "मुनिवर! आम्ही आपल्या आश्रमांत आहोत हे कळले तर सारी अयोध्या नगरी येथे येईल. म्हणून बर कोठे तरी रहायला स्थान सांगायचे, सौतायुद्धा बरोबर आली आहे, ती जनक राजाची लाडकी कन्या आहे. तिचे मन लागेल असे रमणीय स्थान सांगायचे."

त्यावर भरद्वाज त्याला म्हणाले - "राम, येथे राहणे तुला पसंत नसेल, तर येथून दहा कोसावर चित्रकुट गांवाचा एक सुंदर पर्वत आहे, तेथे वाजून तू राहा. त्या पर्वताचा राहत्यांशी वर्षांपासून मुनींचा बास होत राहिला आहे. येथे आश्रम करून तू राहायस."

जुळ्या राजकन्या

कर्माच्या राजा बोपदेव याला दोन जुळ्या मुली होत्या. एकीचा नाव गौरा होता, तिचे नाव श्वेता होते. दुसरी सांवळी होती तिचे नाव कृष्णा होते. लग्न जरी करक असला तरी नाकीडोळी व अंगारिंदाने त्या अगदी एकरसदळ्य विसात होत्या. दोघी ताशाकीतुकात मोलचा होत. हळू हळू दहा वर्षांच्या झाल्या.

एक दिवस श्वेता बागेत फिरत असताना झाडावरून एका पक्ष्याचे धरटे खाली पडले. ते पाहून दोघी मुली शायकून जोर जोराने रडू लागल्या. त्याचे रडे ऐकून दारिी धावत निघे आल्या. त्यांनी पक्ष्याचे पहलेले धरटे पाहिले. त्याच्यात दोन अंडी होती. दासींनी अडचासकट ते धरटे चमेलीच्या झुडुपात टाकून दिले. आणि राजकन्यांना घेऊन त्या महालात निघून गेल्या. पण घाबरल्यामुळे दोघी राजकन्यांना खूप ताप आला. औषध घेऊन झुडां ताप उतरला.

एक दिवस राजाला एक विचित्र स्वप्न पडले. स्वप्नांमधे त्याला एक पंचांगी पक्षी दिसला, तो पक्षी मनुष्यवर्णात राजाला म्हणाला.

"हे राजा! मी देवपक्षी आहे. मी आपल्या बागेत एक धरटे करून त्यात दोन अंडी घातली होती. त्यांना उडवून जन्मलेले पक्षी मी राजकन्यांना भेट म्हणून देणार होतो. पण आपल्या महालातल्या मूर्ख दासींनी मी अंडी चमेलीच्या झुडुपात टाकून दिली."

"मी नाचतनाच ती अंडी तुला शोधून देतो." राजा म्हणाला.

"आता ते शक्य नाही कारण ती अंडी फुटून त्यांत होनी ती पिळें तर उडून गेली. ती पिळें आता राज्यांतल्या पश्चिमेकडील डोंगराच्या शिखरावर आहेत, तू स्वतः त्या शिखरावर जाऊन त्या पिळुंना इकडे आणून त्यांना स्वादिष्ट वाणापायी विवस, तर ते ग्रसून होऊन तुला दोन

अंडी देखील, पांच वर्षांनंतर त्यांचे रत्नांत रूपांतर होईल. त्या पक्ष्यांना तुमच्याकडे आणल्याबरोबर तुमच्या मुलीचा ताप उतरू लागेल." पक्षी म्हणाला.

"त्या पर्वताचे शिखर दुर्गम आहे. ते चढून जाणे अशक्य आहे. आजपर्यंत कुणीही तिथे पोचलेले नाही." राजा म्हणाला.

"तू तिथे कसा जाशील हे काही मला माहीत नाही. पण एवढे नक्की माहीत आहे, की जेपर्यंत तू त्या पक्ष्यांना इथे आणणार नाहीस, तेपर्यंत तुझ्या मुलीचा ताप कमी होणार नाही, आणखी एक गोष्ट ऐक. त्या अंड्यांची जेव्हा रत्ने होतील, तेव्हा त्यांतले एक पांढरे आणि दुसरे गुलाबी रंगाची असेल. श्वेताला गुलाबी रंगाचे रत्न हातांत घ्यायला लागेल. कृष्णाला पांढरा हिरा घेऊं दे.

तुम्ही असं केलं नाहीत तर त्याचा त्या दोघीनाही फार त्रास होईल." असं सांगून पक्षी अदृश्य झाला. राजा बोपदेव जागा झाला आणि त्याने तशीला सवितर आपल्याला पढलेल्या स्वप्ना-बद्दल सांगितले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी लवकरच राजाने आपल्या भय्यांना बोलावून आपल्या स्वप्ना-विषयी सांगितले. पण मंत्री काहीच मद्दत देऊ शकले नाहीत. त्यावर राजाने देवळात जाऊन देवाची प्रार्थना केली.

अचानक देवाच्या मूर्तीखालून एक घोपड वाहून आली, आणि भितीवरून सरपटत राजाजवळ येऊन थांबली.

त्यावर राजपुत्रित म्हणते "महाराज, देवाने आपल्यावर कृपा करून या घोपडीला पाठवले आहे."

"ही माझी कशी मवत करणार?" राजा म्हणाला.

"देवानेच मार्ग दाखवला आहे. कारण डोंगराचा कडा घोपडीतके दुसरे कुणीच पांगल्या रीतीने चढू शकत नाही. तिथी दगडावरील पक्कड अतिशय मजबूत असते, तिच्या कंबरेला दोरी बांधून डोंगराच्या शिखरावर पाठवा. मग दोर पकडून आपण व्यवस्थितपणे वर चढू शकाल."

राजपुत्रोहिलानी मार्ग सांगितला, पण सुरक्षेसाठी कड्याखाली मजबूत जाळी लावली. म्हणजे राजा पडला तरी जखमी होणार नाही. नंतर

घोरपडीचा चढवले शक्तीवर्यक अन्न खाऊन दिले. एक दिवस राजा आपली तलवार व खाणेपिणे घेऊन डोंगरावर गेला. घोपडीच्या कंबरेला एक लांबलचक मजबूत दोर बांधून तिला डोंगराच्या शिखरावर राजाने पाठवले.

ती वर पोचल्याबरोबर दोन सैनिकांनी दोर पट्ट पकडला, घोपड दगडांला चिकटून बसली. दोघांनी दोर खेचून बघितला. पण घोपड जागची हलकी नाही. त्यानंतर राजाने देवाची प्रार्थना केली आणि तो वर चढू लागला.

कुटुंबातली इतर मंडळी, मंत्री सरदार आणि राणी काळजी करीत खाली उभे होते.

राजा शिखरावर पोचला तेव्हा सूर्यास्त होत होता आणि चंद्र वर येऊ लागला. राजाने घोपडीच्या कंबरेचा दोर सोडून तो एका छिदराला पकड बांधला. चंद्राच्यात रावाला एक छोटे झाड दिसले. त्याच्याजवळ गेल्यावर त्यावर बसलेले दोन पक्षी दिसले.

झाडाच्या खोडाला एक दोन डोक्या असलेला सर्प वेढून बसला होता. राजाला बघताच आपले दोन्ही कर्णे काढून साप राजाकडे येऊ लागला. राजाने एका धाकतीतच सापाला मारले. साप खाली मरून पडला.

राजा बोपदेव ते पक्षी आणि घोपडीला घेऊन जेव्हा खाली उतरला, तेव्हा सकाळ होत होती. घोपडीला खाली उतरवताच अचानक तिने आपले पंख पसरले, आणि ती आकाशात उडून गेली.

पक्षी घेऊन राजा महासात येताच मुलीचा ताप उतरला. दुसऱ्या दिवशी पक्ष्यांनी दोन अंडी दिली आणि ते निघून गेले.

राजाने ती अंडी चांदीच्या तोंपलीत ठेवून ती टोपली एका लोखंडी पेटात घालून ठेवली.

बघता बघता पांघरू येथे झाली. श्वेता आणि कृष्णा आता पंधरा वर्षांच्या झाल्या होत्या. राजाने ती लोखंडी पेटी उघडली, तर सगळीकडे किरणांची प्रभा फारली. त्या पेटीत अद्वयानेकनी दोन सुरेख, तेजावी रत्ने झळझळत होती. एक पांढरे आणि दुसरे गुलाबी रंगाचे होत.

राजाने पेटी उघडली तेव्हा शेन्ही राजकन्या पण तिथे झार होत्या.

राजा मुलींना म्हणाला, "मुलींनो, ही रत्ने तुमच्यासाठीच आहेत. यांच्यामुळे तुमचे बशीब

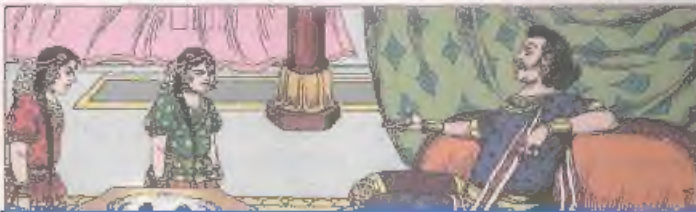
उजळेल कुठले रत्न कुणाचे आहे याची काळजी तुम्हाला नको. आज संध्याकाळी तुम्हाला दोघींना फुलदाणींमधे मी पांढऱ्या चाफ्याची फुले घालून देईन. तुम्ही त्यांच्यावर नजर ठेवा म्हणजे त्यांतले कुठले रत्न कुणाचे आहे, हे तुम्हाला आपोआप समजेल."

त्याच दिवशी राजाने जादुगार मायापालला रत्नाजगी समगुह्यांत बोलावून घेतले आणि तो म्हणाला

"मायापाल, रत्ने उमलेली आहेत. आता तुला तुझ्या जादूचा वापर करावा लागेल."

"महाराज, हे काम तर आपणही करू शकता. ही इतकी अवघड गोष्ट घाडीच आहे! खेताला दिल्या जाणाऱ्या पड्ड्या चाफ्याच्या फुलदाणीं-तल्या पाण्यात लाल शई मिसळा आणि फुलांचे रंग पाण्यात बुडून खातीत अशी काळजी घ्या."

हळूहळू फुलांच्या रंग पाकळ्या आपोआप गुलाबी रंगाच्या होतील. ही गोष्ट मी आपणाला अगोदरच सांगितली आहे." मायापाल म्हणाला.

"तू सांगितलं आहेस खरं, तरीसुद्धा हे काम जोखमीच आहे. ते चुक्या हातूनच होऊन दे." राजा म्हणाला. आणि ते दोघे हसू लागले.

त्या रात्री श्वेता आणि कुणाला पांढऱ्या चाफ्याची फुले असलेल्या फुलदाण्या मिसळल्या. दोन्ही फुलदाण्यांवर त्यांची नावे लिहिलेली होती. त्या आपल्या महालाल ठेवून त्या दोघीजणी अधूनमधून फुलांचे निरीक्षण करू लागल्या. कुणाला दिलेली फुले तशीच पांढरी राहिली पण श्वेताची फुले मात्र गुलाबी रंगाची झाली.

ही बातमी ऐकून राजा शोपदेव खूप झाला. तय्यारच तो भुरगींच्या महालाल गेला आणि त्याला प्रेमाने म्हणाला,

"भुरगींनी कुठले रत्न कुणाचे आहे हे तुम्हाला समजले असेलच."

राजाने जे ठेवलेली धाळी त्यांना दाखविली. श्वेताने गुलाबी रंगाचे रत्न उचलले. तर कुणाला पांढऱे रत्न घेतले.

मायापालला राजाने मोठे बक्षिस दिले.

चित्र : गांधी जय्या 8

अजिंक्य गरुड

अजिंक्य या पंचात्मकी पुण्यवान परीक्षेने व खिंदुदाराला भेटली. त्यांना सर्व प्रश्नांच्या मांडणीचे आस्वास्त्य घेले. खिंदुपुत्रीत विजयमल्लि राजा महेंद्रवर्माला संगतो की तो सर्वदेवांचा फार जणी आहे.

